

JUSTIITSMINISTEERIUM

Indrek Parrest
Eesti Kohtunike Ühing
Indrek.Parrest@kohus.ee

Teie 18.10.2019
Meie 18.11.2019 nr 13-2/5908

Vastus Eesti Kohtunike Ühingu pöördumisele

Eesti Kohtunike Ühing on pöördunud Justiitsministeeriumi poole, paludes selgitusi Riigikohtu esimehele edastatud kirja, töötlemispõhimõtete väljatöötamise ning kasutajate järelevalve kohta.

Punkti 1 osas selgitame, et Riigikohtu esimehele edastatud kirjas ei kujundanud Justiitsministeerium seisukohta tegevuse lubatavuse ja/või mittelubatavuse osas, see tähendab, et tegemist ei olnud järelevalvega ega järelevalve toimingutega KS § 45 tähenduses. Justiitsministeeriumil ei ole käsu- ega distsiplinaarvõimu kohtunike suhtes (KS § 39 lg 3) ning kohtuteenistujate suhtes (ATS § 72) ning nõustume, et üksnes kohtu esimees võib kontrollida kohtunike tegevust järelevalve korras. Justiitsministeerium tegi tähelepaneku, et KIS-ist laetakse dokumente alla ning edastas Riigikohtu esimehele teabe selle kohta, et alla laadimine toimub mh menetlustes, mille menetlejaks kohtunikud pole. Kuivõrd meil puudub teadmine, miks on vaja lisaks KIS-is praktikaga tutvumisele ka dokumente KIS-ist alla laadida ning kas ja kui suures ulatuses saab pidada antud tegevust eesmärgipäraseks töötuseks, edastasime selliste allalaadimiste kohta pistelise väljavõtte Riigikohtu esimehele tutvumiseks ning juhul kui esimees näeb dokumentide alla laadimises probleemi, siis soovi korral täiendavate arutelude, päringute või toimingute teostamiseks. Pöördumise eesmärgiks oli teabe edastus. Selle raames ei andnud Justiitsministeerium suuniseid esimehele edasise tegevuse osas ega palunud esimehelt tagasisidet. Ühtlasi ei kujundanud Justiitsministeerium seisukohta tegevuse lubatavuse või mittelubatavuse osas ega viinud läbi täiendavaid toiminguid.

Punkti 2 osas jääme seisukohale ja selgitame, et kohtute infosüsteemi eesmärk on kohtute töö korraldamine, statistika kogumine, kohtulahendite kogumine, süstematiseerimine ning kohtule ja avalikkusele kättesaadavaks tegemine (KS § 34 lg 1). Täpsemalt on kohtute infosüsteemi asutamise eesmärk sätestatud kohtute infosüsteemi põhimääruse §-s 2. Justiitsministeerium selgitab, et kohtute infosüsteemi kasutusõigused on kohtuteenistujatele, sh kohtunikele, antud üksnes tulenevalt ameti- või teenistusseisundist vastavalt kohtute infosüsteemi põhimääruse §-le 6. Ehk kasutusõigus tuleneb üksnes ametipositsioonist.

Vastavalt isikuandmete kaitse üldmääruse 2016/679 artiklile 29 tohivad volitatud töötleja ja vastutava töötleja või volitatud töötleja volituse alusel tegutsevad isikud, kellel on juurdepääs isikuandmetele, isikuandmeid töödelda ainult vastutava töötleja juhiste alusel, välja arvatud juhul, kui liidu või liikmesriigi õigus neid selleks kohustab. IKS-i § 32 lg 1 kohaselt on isik, kes töötleb isikuandmeid vastutava või volitatud töötleja nimel, kohustatud neid töödelda üksnes vastutava töötleja antud juhiste kohaselt, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti ning IKS-i § 32 lg 2 kohaselt peab isiku õigus töödelda isikuandmeid vastutava või volitatud töötleja nimel tulenema seadusest, seaduse alusel antud õigusaktist, vastutava või volitatud töötleja ja isiku vahel sõlmitud lepingust või teenistussuhet reguleerivast aktist.

Vastavalt kohtute infosüsteemi põhimääruse § 3 lg 3 on kohtute infosüsteem piiratud juurdepääsuga ja registriandmed on ette nähtud ainult ametialaseks kasutamiseks, kui seaduses või käesolevas määruses ei ole sätestatud teisiti. Seega võib volitatud töötleja alluvuses töötav füüsiline isik kohtute infosüsteemi kasutada üksnes seaduses sätestatud eesmärgil ning viisil ja korras, ehk üksnes ametikohustuste täitmiseks ning vastavalt seadusele. Kuivõrd kohtute infosüsteemis hoitakse kohtuasja puudutavaid andmeid, siis menetlusosalisel ja teistel isikutel on õigus kohtuasja andmetega (toimikuga) tutvuda menetlusseadustikes sätestatud korras.

Õigust kohtute infosüsteemi andmete kasutamiseks kohtute infosüsteemi vahendusel isiklikul otstarbel ei tulene ei isikuandmete kaitse alastest õigusaktidest ega menetlusseadustikest. Kuivõrd kohtute infosüsteemi kasutusõigust omaval isikul on ligipääs kohtute infosüsteemi kantud andmetele kohtute infosüsteemi vahendusel üksnes oma ametiseisundist tulenevalt, siis oma eraelu puudutavaid kohtumenetluste andmeid kohtute infosüsteemist vaadates saaks isik seeläbi oma ametiseisundist tulenevalt eelise võrreldes teiste kohtumenetlusega seotud isikutega, kellel puudub kohtute infosüsteemi andmetele juurdepääs kohtute infosüsteemi vahendusel. Ühtlasi on süsteemis andmetele ligipääs antud kasutajatele läbi erinevate kasutusõiguste, mis samuti tulenevad nende ametikohustuste täitmisest. Nende õiguste kasutamine muuks otstarbeks on lubamatu.

Määruse § 15 lg 4 eesmärk on võimaldada menetlusosalistel tutvuda enda kohta kogutud andmetega. Eeltoodu ei tähenda, et menetlusosalisel oleks õigus seda teha kohtute infosüsteemi vahendusel. Ei ole mõeldav, et antud sätte rakendamiseks hakataks looma menetlusosalistele kasutusõigusi kohtute infosüsteemi. Menetluses kogutud andmetega (st kohtutoimikuga) tutvumist reguleerivad menetlusseadustikud. Kohtute infosüsteemist nähtuvad andmed menetluse kohta on sisuliselt andmed kohtutoimiku kohta. Kui määruse § 15 lg 4 alusel oleks kohtuteenistujatel õigus enda isiklike menetluste kohta andmeid vaadata, siis peaks neil olema õigus ka ilma menetleja loata minna pabertoimikuga tutvuma. Sellist õigust aga kohtuteenistujal tulenevalt oma ametipositsioonist ei ole ning kui tal on eraelus menetlus, kus ta on osaline, siis kehtivad tema suhtes eranditult samad reeglid, mis teiste menetlusosaliste osas.

Punkti 3 osas selgitame, et 15.augustil 2018.a toimunud kohtujuhtide nõupäeval arutasime samal suvel läbi viidud KIS järelevalve tulemusi ja leidsime, et infosüsteemide kasutamise osas on vaja tõsta kohtuteenistujate sh kohtunike teadlikkust. Selleks koostasime koostöös kohtujuhtidega juhise kohtuteenistujatele tööks arvuti, infosüsteemide ja andmebaasidega. Valminud juhise trükkisime tugevamale materjalile arvestusega, et neid jaguks igasse töökabinetti kohtus. Juhis on leitav kohtute siseveebis iga kohtu oluliste dokumentide alt. Juhises kajastatud ja teenistujatele selgitatud põhimõtted aitavad paremini mõtestada lahti eesmärgipärast andmete töötlust ning hõlbustavad kohtujuhtidel vajadusel asutusesisese järelevalve läbiviimist.

Kohtuesimehed ei pidanud tarvilikuks täpsustada seaduse tasandil kohtu tööks vajalikke infosüsteemide ja andmebaaside kasutamise reegleid. Vastuseks ettepanekule asuda välja töötama KIS kasutusjuhendit selgitame, et KIS on mahukas infosüsteem, paljude funktsionaalsustega ning valminud on kasutusjuhendid mitmete funktsionaalsuste kohta, need on leitavad KIS avalehelt, neid täiendatakse ja uuendatakse pidevalt, samuti luuakse neid jooksvalt juurde. Ka on KIS mitmete funktsionaalsuste tutvustamiseks tehtud õppevideod, mis on leitavad kohtute siseveebi koolituslehel. Samuti oleme hakanud kasutama Korduma Kippuvate Küsimuste meetodit, et kasutajaid abistada. Kasutajad vajavad juhise konkreetse toiminguga läbiviimise õppimiseks ja funktsionaalsuse põhisel juhendite ja õppevideote koostamine on saanud kohtuteenistujatelt head tagasisidet. Kui peate oluliseks üldise juhise tööks arvuti, infosüsteemide ja andmebaasidega täiendamist või on teil regulatsiooni muutmise ettepanekuid, siis andke meile sellest kindlasti teada.

Punkti 4 osas märgime, et Justiitsministeerium viis 2018. a II poolaastal läbi KIS kasutajaõiguste järelevalve ka vaatlejaõigustega riigiasutuste KIS kasutajate seas.

Järelevalve tulemuste põhjal esines teatud riigiasutuste puhul kahtlus, et asutuste töötajad/teenistujad olid KIS-i vaatlejaõiguste vahendusel vaadanud endaga seotud kohtuasju ja selle dokumente või kasutanud KIS-i vaatlejaõiguseid menetluses lepingulise esindajana tegutsedes või menetlusosalisest riigiasutuse esindajana tegutsedes. Kuna järelevalve materjalid ja ka tulemused on tunnistanud avaliku teabe seaduse § 35 lg 1 p-ide 9 ja 12 alusel asutusesiseseks kasutamiseks, siis järelevalve tulemusi me Teile edastada ei saa.

Ministeerium kontrollis järelevalve käigus KIS-i kasutamist ainult KIS-i logide põhjal ning menetluste sisu ministeerium lähemalt ei vaadanud. Kuivõrd me menetlusi ise ei vaadanud, siis ei saa välistada, et tegemist võis olla ka KIS täitmise veaga mõningatel juhtudel.

Justiitsministeerium edastas järelevalve tulemusel esile kerkinud riigiasutustele märgukirjad, mille eesmärk on läbi pehmete mõjutusvahendite tõsta KIS vaatlejaõigustega kasutajate teadlikkust KIS

kasutamise reeglite osas, et hoida ära tulevikus rikkumisi. Järelevalve korras ei viinud Justiitsministeerium seega läbi konkreetsete juhtumite rikkumismenetlust.

Märgukirjades rõhutati, et KIS sisaldab juurdepääsupiiranguga andmeid ning andmetele juurdepääs on lubatud üksnes seadusega ettenähtud otseste töö- või teenistusülesannete täitmiseks ning üksnes nende täitmiseks vajalikus ulatuses. Samuti rõhutati, et isiklikel eesmärkidel on KIS vaatlejaõiguste kasutamine keelatud ning teenistuja ei tohi KIS vaatlejaõiguste vahendusel tutvuda ka kohtumenetluse dokumentidega, kui ta on kohtuasjas menetlusosaline oma ametiülesannete tõttu (olles menetlusosalise esindaja). Iseendaga seotud kohtuasjade vaatamiseks või ametiülesannetest tulenevalt menetlusosalise esindajana kohtuasja vaatamiseks tuleb kasutada avalikku e-toimikut.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Viljar Peep
asekantsler

Kaidi Lippus 680 3123
kaidi.lippus@just.ee

Merit Kõlvart 680 3133
Merit.Kolvart@just.ee

Signe Talalae 680 3119
Signe.Talalae@just.ee